

V sredo in saboto

izhaja in velja:

Za celo leto . . .	6 for. 20 kr.
„ pol leta . . .	3 „ 30 „
„ četert leta . . .	1 „ 70 „
„ mesec . . .	— „ 60 „
Po pošti:	
Za celo leto . . .	7 for. 50 kr.
„ pol leta . . .	3 „ 80 „
„ četert leta . . .	2 „ — „
„ mesec . . .	— „ 70 „

SLOVENEK.

Oznanila.

Za navadno dvestopno versto se plačuje: 5 kr., ktera se enkrat 8 kr., ktera se dvakrat, 10 kr., ktera se trikrat natiskuje; večje pismenko plačujejo po prostoru.

Za vsak list mora biti kolek (štempelj) za 30 kr.

Rokopisi se ne vračajo.

„Živi, živi duh slovenski, bodi živ na veke!“

Nar. pesem.

Št. 39.

V Celovcu v sredo 16. maja 1866.

Tečaj II.

Naši deželni zbori in naš politični program.

III

(Konec.)

Odbor za adreso v goriškem zboru se je bil zelo podvizal. Že v 7. seji 21. dec. 1865 je bilo sporočilo njegovo na dnevni red djano. Omenili pa bomo, da prej končamo, samo govor odborovega poročnika dr. Doljaka in sklep.

G. poročnik je zagovarjaje adreso govoril tako le:

Najprej naj mi bo dopuščeno, da preberem Černetov predlog, ki se glasi:

1. Naj se sklene na Njeg. veličanstvo zahvalnica za patent od 20. sept. 1865;
2. naj se za to izvoli poseben odbor 5 poslancev, ki naj, kar najhitrejši morejo, zbornici dotičen načert v prevdarek in sklep predložé. —

Kar se tiče prve točke predloga, bil je odbor enih misli; kar pa drugo zadeva, postavil je adreso, ki vam jo bom potem prebral, ko razložim, kaj nas je nagnalo, da smo jo naredili. —

Avstrijska monarhija je podobna veličastnemu drevesu, ki je izrastlo iz drobne peške in pod kterega senco so mnogi narodi veliko stoletij vživali zavida vredno blagostanje.

Mala grofija habsburška, ki jo je imel v posesti pred presvitile naše vladarske dinastije, kteremu so zasluge in pobožnost cesarsko krono sv. rimskega cesarstva v viharni dobi pridobile, bila je jedro avstrijske države, kterej so se malo po malo z raznimi naslovi pridruževala kraljestva in dežele, in da si tudi jih je nekaj spet odpadlo, nastopila so druga, da je postala taka, kakor jo vidimo današnjí, čeversta in zedinjena.

V začetku tedaj in še nekaj stoletij potem bila je edinstv teh združenih kraljestev, nadvojvodin, vojvodin, grofij in oblastnij čisto personalna ali osebna.

Vsaka mala dežela je imela svoje lastne zakone in posebno ustavo.

Tako je imela tudi naša poknežena grofija goriška in gradiška, pridruživši se po smerti poprejšnjih njenih grofovskih oblastnikov l. 1500 avstrijskim deželam, svoje lastne zakone in navade (ponavadno pravstvo.)

Pa kakor je bila tudi tedaj grofija naša bolj razširjena in je obsegala več raznih mest na Furlanskem, ki so bila razsejana po deželi beneške ljudovlade tje do reke Taljenta, tako so bile celó v grofiji sami posebne finančne naredbe za ta po beneški Furlaniji raztresena mesta.

Zveza naše grofije z drugimi deželami avstrijske krona bila je tudi le personalna ali osebna.

Pri vsem tem pa se je čedalje bolj kazala potreba tesnejšega združenja, bodisi zavolj rednejše uprave, bodisi pa tudi zavolj potrebne brambe zlasti zoper napade divjih Turkov.

Tako je po novi razdelitvi Nemčije v 10 okrajin za cesarja Maksimilijana l. 1522

pridružena bila goriška grofija prvi okrajini.

Tako se je v nemškem zboru v Spiri l. 1570 naša grofija oklicala za združeno s Štajersko, Koroško in Kranjsko.

Tako se je v poznejših dveh stoletjih marsikaj zastran večje osrednje oblasti naredilo, in dasiravno je bila l. 1647 gradiška grofija ločena od goriške in v fevd podeljena knezom Eggenberškim (Eggenberg), združile se ste vendar po smerti te rodbine l. 1717 spet l. 1754 skupaj in dobile posebno deželno zastopništvo t. j. zbor v Gorici, in tako se lahko reče, da je bila naša dežela do časov cesarja Jožefa II. delek tistega vmerjenega federalizma, vzjel je bil podstavna podloga avstrijske monarhije.

Poglavitna združivna postava od te dobe bila je tako imenovana pragmatična pogodba (sankcija), ki jo je izdal Karol VI., ki so jo priznali evropski vladarji in ki jo je tudi naš deželni zbor 5. avgusta l. 1720 za veljavno in podstavno oklical.

Med tem pa je državna oblast po zgledu Francoske (Ludvik XIV. itd.) vedno bolj hlepela po centralizaciji, in Jožef II., velik prijatelj takim prizadevam, vzjel je naši grofiji ustavo, oklical pa nove centralizovavne državljanske, kazenske in denarstvene postave v imenu novega javnega prava, ki se je v šole vpeljalo, cerkvi svobodo, srenjam pa samoupravo jemalo ter jih birokraciji pod pete devalo.

Ali namere njegove niso imeli srečnega konca. Njegov naslednik Leopold II. je sicer spet sklical deželne stanovce v Gorico, toda ta deželna skupščina, ki je že pršla iz navade, ni dosegla več nekdanje slave in je le še komaj životarila, dokler da jej ni tuje francosko gospostvo popolnoma konec naredilo.

Med tem časom, t. j. l. 1804, je Frančišek II. sprejel naslov: cesar avstrijski in dve leti potem odložil tudi nemško krono.

Centralizem je po zgledu svojega največjega zavetnika Napoleona I. dosegel najvišjo stopnjo časti in slave.

Narodna zavest, ki se je najpred pokazala na Španskem in razvila potem na Ruskem, na Nemškem pa močno se vnamala, vsekala je Napoleonovi moči smertni udarec, — zanjo pa se je razvila v podobi reakcije sistema parlamentarična in načelo narodnosti.

Avstrijska cesarevina se je vedela najdalje ustavljati tema dvema faktorjema, dokler da je tudi nam gibanje l. 48 zaznamovalo novo dobo.

Ko je bil punt zadušen in je padla ustava, o kterej se more reči, da ni bila podeljena, ampak po sili dana v teh homatijah, prizadeval si je minister Bach, ki ga je misel sprehajala, da je nevarno za edinstv monarhije, ako se ustavnost z zahtevami narodnega načela združi, — na vso moč za to, da bi vredil monarhijo v enojnem in centralističnem smislu; ali skušnja ni opravičila tega početja in s cesarsko diplomom od 20. okt. l. 1860 bila je ustanovljena podloga ali temelj za novo sistemo, v kteri se pravični ozir jemlje bodisi na historično pravo posameznih delov cesarstva, ki je pa eno stoletje sem v tej polovici

zelo zatemnelo, bodisi pa tudi na spremembe v ustavnem življenju, ki jih zahtevajo novi časi.

Patent od 26. februarja bi bil moral biti praktična izpeljava oktoberske diplome, in ker nas je ta patent poklical k političnemu življenju, sprejeli smo ga in sklenili preprično zahvalno pismo na Njeg. veličanstvo.

Le-ta patent je imel v sebi dvojno načelo; prvo je centralizem v „Reichsrathu“, drugo pa zmeren federalizem v deželnih zborih: oboje je bistveno potrebno za razvitek in blagostanje monarhije; ali miniser Šmerling je prvo razvijal, drugo pa čisto v nič deval, in tako je bilo delovanje deželnih zborov na najmanjše stvarice omejeno, kakor, gospoda moja, še vsi dobro vemo.

Ker se je vzhodnja stran monarhije, zlasti pa večina narodov ogerske krona, vpirala proti patentu, bilo je naposled očividno potreba spremeniti sistemo, in tu se nam je rodil septemberski patent, od kterega se zamore dežela naša nadjati, da se bode samouprava uterdila in deželna in narodna svoboda bolj razvijala, kolikor je namreč to mogoče, da se ohrani edinstv monarhije.

Gledé na to tedaj in na delovanje sedanjega ministerstva, ki je nastopilo svobodno pot in želi posameznim deželnim zborom večje področje dati, predlagam v odborovem imenu:

1. Naj zbornica sklene zahvalno pismo na Njeg. veličanstvo;
2. naj, če priznava to, odobri načert adrese, ki ga je odbor sestavil.“

Poročnik bere zdaj načert, potem pa se prične splošna debata, ktere se je udeleževalo več poslancev, ki so govorili ali za ali proti predlogu ali pa tudi, naj zbornica k dnevnemu redu prestopi. Ker ni noben slovenski poslanec več govoril, navajamo samo še glasovanje. Za prvo točko je glasovalo 13 poslancev. Bili so ti-le gg.: Černe, baron Codelli, dr. Doljak, Fabiani, knez-nadškof Gollmayer, Grossmann, dr. Michielli, vitez Ettore, vitez Guglielmo, dr. Rimondo, Winkler, dr. Visini in pervosednik Pace; zoper njo pa gg.: Candussi, del Torre, dr. Deperis, Pagliaruzzi, dr. Pajer in dr. Sigon (vseh skupaj 6).

Po kratkem razgovoru se je sprejela potem tudi druga točka, in g. Winkler je še opomnil, da naj se zahvalnica tudi v slovenski prestavi priloži, kar se je tudi poterdilo.

Tako je tedaj ta razprava o naših deželnih zborih končana. Mislimo, da smo ž njo večini bravcev vstregli, ker smo jim podali, kakor v spomenici, govore naših narodnih poslancev, ki bodo na veke pričali moč in veljavo slovenskega uma ter navdajali in ogrevali še pozne vnuke s pravo domovinsko ljubeznijo, ob enem pa tudi še nasprotnikom našim pričali, da je slov. jezik tudi za take razprave popolnoma goden. Vam, ki ste sukali takó neustrašeno „uma svitile meče“ in se potezali za svobodo in narodnost slovensko, Vam bodi postavljen ta spominek v neminljivo čast in slavo, — Slovencem pa v živ izgled in posnemo!

Slovenci!

J. K. Nekdanja naša vlada ni bila avstrijska, temveč bila je izključivo nemška. Kakor takova je znotraj vse germanizovala, zunaj pa nepolitično postopala. Po tem potu pa je našo državo in posebno njene deržavljane slovanske kervi v največjo zadrego in v očividno nevarnost zaplela.

Prusi, Talijani in drugi skriti, po njenih deželah pohlepni sovražniki se ji po suhem in po morju strašno grozé in prej ko ne jo bodo skorej na vseh straneh prijeli z orožjem v roci!

Kdo ni čital ali vsaj slišal, da Talijani nič drugega ne namerjajo, kakor polastiti se ne samo cele naše primorske, ampak deloma tudi kranjske dežele?

Mar ne ve Talijan, da je ilirsko (hervaško) primorje slovanska dežela; ali morebiti da misli, da hrepené Slovani pojarmiti in poitalijančiti se?

Res ostudna in za celo Slovanstvo žaljiva misel!

Naš narod je sicer do sedaj bil zane-marjen in tlačén, ali časi so se med tem predrugačili!

Milostljivi naš cesar sam se je zavedel zmot nekdanje svoje vlade; spoznal je pravičnost našega zahtevanja in važno lego svoje države, sprevidel je svoj pravi poklic in odstopil od krive poti, na katero ga je sebična ali kratkovidna prejšnja vlada zape-ljala. Poklical je sedanjo narodnim željam pravičnejšo vlado in zagotovil nam boljšo prihodnost. Avstrija je za razvoj političnega, torej sploh za razvoj duševnega in materijalnega blagostanja vseh v nji živečih Slovanov neobhodno potrebna; kajti če razpade Avstrija, razpadejo gotovo tudi večidel njeni Slovani; prišli bi Slovani pod dotične ptuje oblasti in scasoma popolnoma zginili.

Rojaci! da se odverne taka nesreča, dolžni smo v tesnej zavezi s svojimi sorojaki in z drugimi avstrijskimi narodi ostati in to zavezó proti kakoršnemu koli si bodi napadu krepko braniti!

Južni Sokol! Kje si? Mar ne vidiš, da prevzetni sosed na južni strani svojo pohotno roko steguje proti naši mili domovini? Vzdigni se in navdaj mi rojake s svojim domoljubnim duhom!

Slovenci, posebno pa vi goriški, tržaški

in krajnski Slovenci ter Istrijanci, Dalmatinci in sploh Ilirci! podajmo si bratinske roke! Složimo se proti našemu skupnemu sovražniku in pokažimo svetu z djanjem, da nam je svoboda čez vse draga in da smo vredni sinovi naše matere Slave in junaški korenjaki velike Avstrije! (Prosimo večkrat kaj! Vr.)

Avstrijsko cesarstvo.

Vlada naša res krepko postopa in dela na vso moč vojskine priprave. Priskerbela si je potrebnega denarja, ki ga je za vojsko silno veliko potreba, in spravila v kratkem skorej 1 milijon vojakov na noge, da branijo državo pred sovražnimi Prusi in Italijani. Po najnovšem ukazu napravijo se tudi pri vseh 80 polkih pešcev 5. batalijoni in pri 32 lovskih batalijonih založni batalijoni. Tako se bo spet 500 000 vojščakov pridobilo. Dovolila je že neki tudi za terdno, da se ustanovijo kardela prostovoljcev na Dunaju, na Českem, Gališkem, Ogerskem itd. Dunajsko kardelo bo šteló 4800 mož. Na Gališkem napravi grof Starzenski sam oddelek od 1000 poljskih ulanov in jim da živež in obleko, deželni zbor pa spet posebno kardelo na deželne stroške. Na Ogerskem napravijo velikaši posebna kardela in tako tudi na Českem, kjer jim mislijo bivšega generala Stratimiroviča, zdanjega serbskega poslanca na ogerskem zboru za poveljnika izvoliti. Tudi praški Sokolci in ostrorelci so se že za brambo ponudili. Celó tu pri nas se govori, da namerja naša gospoda napraviti poseben lovsk oddelek, ki se bode s štajerskimi združen imenoval „Alpenjäger“ (planinski lovci) in bode le na jugu pomagal. Na Dunaju se je ponudil učeni prof. Dumreicher s svojimi pomočniki vojaškemu ministerstvu, da hočejo ranjenim streči. Pripravlja se tudi žena na vso moč cufanje. Prepovedalo se je tudi že izvažati na tuje orožje, strelno robo in živino itd. Terdnjave na Českem se na vso moč uterjujejo in s topovi, živežem in drugim, kar je potreba, preskerbljujejo. V Kraljičnem Gradcu in Terezinu se morajo vse strehe odkriti, drevedri posekati, ljudje z živežem prevideti itd. Kdor tega ne more storiti in nima tudi kleti v hiši, mora v odločnem času mesto zapustiti. Na Laškem pa so tako že terdnjave v dobrem stanju, samo da se še z vsem potrebnim previdijo.

Na Tiroljskem se zdaj kar zelo podvizajo vrediti černo vojsko, ki ima na mejah noč in dan sovražnika nadlegovati in tako vojakom pomagati. Vsaka srenja napravi eno kompanijo. Treba se bo še dobro zavarovati na morju. Tu pa je ravno velika škoda, da se je oni dan „Novara“ zažgala, ki ni zdaj za dalj časa za rabo. Nek delavec se je dal s 300 gld. podkupiti in je doprinesel to hudodelstvo. — Graničarjev (Hervatov) je šlo letos na Laško 30.000 mož, l. 1859 pa 40.000. — Tako se je deloma vse že pripravilo ali se še pripravlja za vojsko, ki nam tudi, kakor vsa znamenja zdaj kažejo, težko izostane. Pripravljeni bi tedaj že bili, ali dobro bi bilo, da bi narodi vedeli, zakaj da prinašajo toliko žertev in kakšno plačilo jih čaka. Zelo napéno in škodljivo bi bilo, ako bi se vlada nič za to ne zme-nila, ali so zadovoljni ali ne; ali da se jim o času nevarnosti kaj obljubi, potem pa nič ne spolni! Kaj tacega tudi ne moremo od sedanje vlade pričakovati, zato bi kaj pametno storila, da bi se podvizala, deželne sbore sklicala in tako ž njimi notranje zadeve poravnala, ker bi potem tudi rajši in več žertvovati mogli, vedoči, kaj jih čaka. Tako pa, če bi se le bolj n. pr. dualistom po volji delalo, Slovanom pa herbet obračal, ne bo nič prida; zatorej kličemo: Videant consules!

Dežele notranje-avstrijske.

Iz Celovca. (Vojska; gimnazisti; vreme; kupčija; somenj.) Postavno je oklicano, da se pokličejo rezervisti, dopustinci in novinci, dalje se vabijo in nabirajo prostovoljci; tudi da se po železnicah ne prevažá več blago, in slednjič je znano, da naša vojska nas stane vsak den več kot pol drugi milijon. Vsak pameten človek tudi ve, da morajo ti vojaki razstavljeni biti po raznih deželah. Torej tudi nam policija ne bode za zlo jemala, ako kaj malega od vojske zinemo. Pred kosarno je vsak den polno ljudi; vidiš kmete in kmetice iz vseh dolin koroške dežele. Mladenci dohajajo po vseh cestah, in po mestnih ulicah je vse živo ljudi. Ves mladi, vojaški svet gori za vojsko in le težko čaka, da bi smeli mahati po Italijanih, posebno po Prusih. Ako naša vojska dobi modre vodje in generale, — ako se jej skerbno daje, kar

Besednik.

Narava.

Kaj ne, ljubi moj, da se rad sprehajaš pod milim nebom, kjer se diha čistejši zrak; kaj ne, da se rad oziraš po raznobojnih cvetlicah pisanih travnikov, da rad postajaš in poslušáš rahlo šumenje bistrega potoka? Prijatelj mile narave! zapusti vendar zabuhli zrak mestnega ozidja, vzemi palico popotnico in napoti se na visoke planine, kjer boš v najčistejšem zraku planinskem večerstil svoja pljuča in z enim pogledom pregledal velik del lepe in drage nam domovine. Sprehajaje se verh planin dozdevalo se ti bo tvoje, kakor misliš, ogromno mesto le groblja razvalin, in ceste, ki na vse strani iz mesta po deželi deržijo, imele bojo za te le prizor mravljinjih stez pred teboj ležéčega mravljišča. Naj da tam po mestih lahkomiselnji in zgovorni ljudje po ulicah bezljajo in eden drugega s prilizljenimi ali celo hinavskimi besedami pozdravljajo, naj da imenitni v svojih sobah lepe in dragocene reči razstavljajo, naj da zanaprej velikaši tega sveta druge s sladkimi besedami trapijo in odpravljajo: tebe, dragi moj! naj le mi! tje v prosto naravo, kakor se le še nahaja na gorah. V tihoti planinskega živ-

ljenja boš lahko pogrešal vse čenčarije mestnega življenja! Če ti bo serča mila in najdeš prijatla, ki je s teboj enih misli, koliko nedolžnega veselja za te! Vajno pogovarjenje bo kratkočasno in podučljivo bolj kakor v zabavnih društvih, kakor jih po mestih in tergh imate. Če si pa sam, kakor se le prerado godi, in dalječ okrog ne dobiš nikoga, ki bi bil enih misli s teboj, pogreznil se boš v premišljevanje lepoto in skladnosti božjega stvarjenja, in dobiček za te bo še večí. V planinskeji samoti boš primerjal človeške proizvode onim, ki jih narava po božjih postavah proizvaja in izdeluje, in ako imaš oči za njeno lepoto in ušesa za njen tihi pa razumevni glas, našel boš, kako majhina in nepopolna so dela človeških rok proti delom ogromne narave, ki dela in stvarja po zakonu, kterega jej je v začetku najvišji um osnoval! Kaj so velikanske piramide, ki so jih kralji Faraoni kot stražo smertnotihe puščave postavili, zraven pa morda milijonov ljudi pokončali, proti vnebokipečim verhom naših gor! Glej, verhi planinski so z mahom obraščeni, ki vodene mehurčke iz zraka serkljajo, ž njimi planinske senožeti in njive napajajo, v merzlih vrelih živini in ljudem zdravo pijačo dajejo in v znožju planin bistre potoke napravljajo, vso okolico oživljajo in obertnijo jako pospešujejo: delo so božje narave, in tukaj več ne prašamo, ali so proizvod vodene (neptunske) ali ognjene

(plutonske) delavnosti naše zemlje, ali obeh skupaj, ali pa, kakor grof Marenzi terdi, da so gore in hribje prvotno višino obderžali, med tem ko je druga poveršina zemlje upadla, — mi se tukaj za vse to ne pričamo, nam je zadosti — da vemo, da so delo velikanske narave vsemogočne roke božje in če jim v duhu največa dela človeške moči, poprej omenjene piramide, primerjaš, kako siromašna in nepopolnoma so vendar proti njim! Da! vsa dela in vsi proizvodi človeškega uma imajo le toliko lepote, vrednosti in stalnosti, kolikor se je človeškemu umu pri njih izpeljevanju po sreči izšlo, da je naravo posnemal. Ako si kedaj tako srečen bil, popotoval in ogledoval po velikih mestih zaklade plodov človeškega uma, n. pr. shrambo zdolbljenih (glyptotheko), ali pa shrambo namalanih podob (pynakotheko) v Monakovem, priterdil mi boš, da so ti proizvodi človeškega uma tebe toliko bolj zanimali, kolikor bolj so po naravi srečno posneti. — Prijatelj! v polomu in ropotanju mestnega življenja se marsiktera reč prezira, marsiktera le poverhoma pogleda in ravno tako naglo pozabi, tu pa v planinskeji tihoti nekoliko — prosim, prizanesi mi zavolj tote primere — podoben postaneš prežvekajočemu govedu ali bravu, ki se je dobre kerme natlačil in se potem vleže ter zaporedoma vso pičo, kolikor si je je poprej nabral, prežveka in dobro zdrobljeno nazaj v prebavnik pošilja: tako

človek potrebuje, — zmaga mora naša biti, naj bode še toliko mogočnih in zvutih nasprotnikov! —

Vse mesto je veselo, da so se naši dijaci malo bolj na uzdo djali. Ako odraseni sedmo- in osmošolci o pravem času hodijo v kako pošteno kavarno ali kerčmo, — ako se tam spodobno obnašajo, — kdo jim bode to zameril? Pa hodili so le fantalini nižih razredov v kavarne in kerčme, tam kadili in igrali kakor odraseni možje, ostajali tam noč in den: to je, kar so jim ljudje kaj za zlo jemali. Zatorej je zdaj vse veselo, da se je temu konec storilo; 3 ali 4 so spodili, drugim pa ostro prepovedali, obiskovati kavarne in kerčme. — Pankracij, Servacij in Bonifacij so se res spet skazali našim verdom in njivam nevarni. Tri dni je deževalo in tak oster veter vlekel, da se je bilo bati snega in slane. Snega sicer ni, pa včeraj se je razjasnilo in zjutraj je bilo pri jasnem nebu veliko slane. Da bi le ne škodovala! Bog prenesi nesrečo na polju, da vsaj jesti imamo, denarja tako ni več; za drobiž je strašno terda, ne vidiš ne sreberne šestice ne krajcarja, kakor da bi jih bil sam hudir odnesel. Ljudem se pri kupčiji terda godi. Kupčija se je oživela, kmet žito, seno in živino kaj lahko in dobro v denar spravi! Vse bije na viš. — Veliki somenjam je letos zavolj binkuštnih praznikov preložen na 28. t. m.

Iz Velikoveca (Šolske zadeve). Že je „Slovenec“ v svojem „Besedniku“ nekaj povedal o našem mestu. Tudi jaz nekaj povem, pa le o naših šolskih in cerkvenih zadevah. Vse je tako napravljeno in abotno, da človek ne ve, kako so se mogle te reči tako osnovati, tako veljati in obstati. Ljudska omika in občna pravost očitno škodo terpi.

Naša glavna šola se slabo obiskuje. Leta 1864, 1865 in 1866 je bilo v Wolfsbergskejši šoli 1403 učencev in učenk, v Šent-Vidu 857, pri nas pa v ravno teh letih le 715, akoravno so okoli Velikoveca 4 fare: Šent-Peter, kloster Grebenj, Šent-Stefan in Šent-Rupert, izmed katerih nima nobena svoje ljudske šole; okoli Wolfaberga in Šent-Vida pa ima vsaka fara svojo lastno šolo. Ali še noben Velikovčan ni tega premislil! Ali to ni celemu mestu v sramoto in škodo? Kjer številke govore, tam je vse nasprotovanje zastoj, tam je najmodrejši premišljevanje, kako bi se dalo to prenarediti in na boljše zasukati.

tudi v samotni, kjer teden na teden sam za se živiš, imaš dosti časa, vse, kar si kedaj bral ali še bereš, nazaj si v spomin poklicevati. In ne boj se, da bi tako življenje žalostno in enakomerno bilo. Saj že veliki Rimljan Ciceron pravi: „Peregrinantur (sc. scientiae), pernoctantur nobiscum, rusticantur, delectantur“, t. j. vednosti potujejo, prenočujejo in ostajajo z nami na deželi in nas razveseljujejo. — Res, ako ljubiš zložno življenje in nerad ne pogrešaš kraktočasnih mestnih veselje, ne svetujem ti samotnega planinskega življenja, kjer si je treba marsiktero reč pritergati, marsiktere priljubljene navadi slovo dati in edino veselje v premišljevanju lepote in skladnosti božje narave in v dopolnjevanju dolžnosti svojega stanu iskati; ako to zamoreš, mila ti sreča! Ni se ti bati, da bi na planini zdivjal, ampak živel boš zadovoljno, dokler te volja božja kam drugam ne pokliče. Najbornejšje reči, za ktere se poprej že zmenil nisi, bojo te tukaj zanimale, cele ure boš daroval in jih opazoval in nekaka notranja zadovoljnost te bo navduševala, ako ti je po sreči šlo, tiho in skrivno življenje takih živalic zasledovati, ki jih dosehdob nisi porajtal! Kako se boš veselil, kako čiste radosti polno bo tvoje serce!

In tako preiskovanje naravskih reči, kakor se mi od ene strani razveseljivo in stanu primerno, tako od druge celo potreb-

Najpred je že to neumno, da se pri nas šolsko leto začne, kakor po velikih mestih. Po drugih krajih, kakor v Wolfsbergu, Šent-Pavlu, Doberlivasi, začenjajo se šole še le po vseh Svetih meseca novembra, ko ni več paše in dela na polju. Živa potreba se nam torej dozdeva, naj se ta napaka odpravi in šola začne po Smarčici, kakor je sploh po deželi v navadi.

Tudi šolske ure niso pametno odločene. Uči se zdaj pred poldnem od 8 do 10 in popoldne od 1. do 3 po zimi in po letu. Od 10 do 1 je šolska mladina sama sebi pripuščena, — kaj počenjajo dečki in deklički, ki hodijo iz bližnjih far v tukajšnjo šolo? Kako težko pridejo posebno po zimi ob pravem času v šolo in k sv. maši? Naj se torej šolska maša preloži na $\frac{1}{2}$ 9 uro in šola derži od 9 — 11 pa od 1 — 3.

Pa vse to še ni pravo zdravilo, to je le zunanja obveza naše šolske rane, tudi znotraj se mora pomagati in marsikaj prenarediti.

Velikovška šola je preveč, rekel bi, samo le nemška. Učenika 1. in 2. razreda znata sicer malo slovenskega, — pa le ta v 1. razredu začnja s slovensko mladino po slovenski, pa še tako pičlo, da ni vredno, da bi se v misel vzelo. Učenika v 3. in 4. razredu sta pa terda Nemca in torej tudi od slovenščine ne more biti niti sluha niti duha, — in vendar je eden izmed nju že več kot 20 let učitelj v našem mestu, slovi za mojstra v šolskem poduku in ni dolgo, kar je dobil še pohvalnico. To pač jasno priča, da se šole le poveršno, le na videz preiskujejo, da je nekterim predpostavljenim le malo mar za jedro in da jim je že zadosti lepo bliščeča lupina.

Pa morebiti da ni slovenskih učencev in učenk v mestnej šoli? Vse fare cele obširne okolice so od konca do kraja terdo slovenske in tudi po mestu je dosti take mladine, ki samo slovenski ali le malo nemški zna. Naj gg. učeniki pregledajo svoje imenike in prepričali so bojo do jasnega, da je slovenskih učencev in učenk več ali pa vsaj toliko, kolikor terdo nemških. Pa tudi stari nemških otrok so tako praktični in modri, da radi vidijo, naj bi se tudi njih sinovi in hčere kaj slovenskega naučili, da jim jih ne bo treba pošiljati v Ljubljano, v Celje ali kam drugam po slovensko besedo. Naš poprejšnji mestni župan in deželni poslanec je poslal svojega sina v Ljubljano, naj se, kakor je sam večkrat rekel, slovenski na-

no dozdeva, če hočeš povelju kraljevega pesnika (Ps. 148) zadostiti in Gospoda vredno hvaliti, mora ti poglavitna skerb biti, dela njegove vsemogočnosti čedalje bolj spoznavati, in mu v njih hvalo peti. Torej tudi vsak izobražen človek dandanašnji tako željno po knjigah sega, ki nam razkladajo postave naravske, in ki si prizadevajo razjasniti skrivnosti delavnosti natorne, in da si ravno so nekteri pri tem svojem početju strašno nekam zablodili, s svojim nesposobnim kvakanjem morejo le nevedne motiti. Nam pa bo narava vselej najlepša čitavnica božja, v kateri bomo molili njegovo vsemogočnost, ljubezen in modrost, v kateri nas po dnevu razveseljujejo brezštevne tisočoverstne reči in živali, po noči svetloba milih lučic na nebu, in če nekteri mojstroskazi — kakor L. Büchner, Molešott, Vogt, Feuerbach i. t. d., drugači kvasijo Bogu čast in hvalo, ljudem pa njih imenitnost jemljejo, mislim si: saj na drugej strani vsak dan neštevilno visoko učenih ust k Najvišemu kliče: „Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua“ t. j. Pripovedovali so mi brezbožni basni, pa to ni tvoja postava, o Bog!

V Kneži.

A. H.

uči. Ravno tako je storil g. A., eden najpervih kerčmarjev v našem mestu. Vsak tergovec, vsak gostivničar, kratko vsakdo, kdor ima z ljudmi kaj opraviti, gleda na to, da njegovi ljudje znajo slovenski.

Torej naj se prenaredi naša šola zastran jezika tako, kakor tirja zdrava pamet, visoka postava in vsakdanje življenje!

Kar pa našim šolam posebno še manjka, je to, da se po vseh razredih podučujejo fantje in deklice vkup: Manjka nam dekliške šole! Breže, Šent-Vid, Špital, celo Šent-Pavel ima svojo posebno dekliško šolo, kaj da bi je naš Velikovec ne mogel imeti? Kako lahko bi se deklice učile in vadile svojih del in opravil! Koliko pohujšanja in zapeljevanja bi manj bilo! Lahko bi o tej zadevi povedal in napisal dokaj žalostnega; pa rajši molčim, ker sem propričan, da to že davno čuti vsak pameten oče, vsaka skerbna mati in vsak pravi učitelj.

Pa bode spet denarja treba, in ravno zdaj, ko je tako terda zanj! Res, da bode denarja treba, pa v Velikovcu ne plačuje mesto veliko za šolo in šolske potrebe; za to so že naši predniki velikoserčno skerbili. Imamo tukaj tako imenovano „ustanovo za dijake“ po 1000 gld., dalje je za učenike še več ustanovila gospa Franciška Malijeva, tudi je I. N. Fišinger odločil za cerkvene pevce 5000 gld. Ne bilo bi tedaj prenapeto, če bi tudi zdanji Velikovčani kaj pridjali, da bi se šole primerno poboljšale in razširile po potrebah naših časov. Prave omike nam je treba na vse strani: skerbite tedaj za šole in naprave, v kterih se ta omika pridobiva!

Od Savine. R. R. (Ljudske šole in srenje. Prepgoste prestave podučiteljev.) Ni še dolgo, kar so se nekteri učenjaki v našem deželnem zboru na vso moč poganjali naj se loči šola od cerkve. Prav zelo nas je oveselilo, ko smo brali, da so le prazno slamo mlatili, kajti vlada jim ni poterčila ničesar, kar so o šolskih zadevah obravnali in sklenili. Tudi nekteri učitelji so že jako hrepeneli po tisti prostosti. Odkar pa ima občina po novi srenjski postavi le nekaj pravic do šole, pa so tudi koj zvedeli, koliko je odbila. Marsikteri „Schulenconcurrentz-Ausschuss“ misli, da ima najviše nadzorništvo nad šolo in učiteljem ter hoče vse podučevanje prestrojiti, vpeljati druge knjige, učitelju zapovedovati in ga po svoji volji odpraviti, če mu ni všeč. Kako pa spolnjuje svoje dolžnosti zastran plače učiteljeve in popravljanja šolskega poslopja, pa lahko zvemo, če poprašamo le nektere učitelje. Kolikokrat mora revče leteti k županu in ga ponižno prositi za krvavi zaslužek. Pa kaj se mu ponudi? Prazna skrinjica! Tako se godi ne le na kmetih, kjer so ljudje zaradi uboštva res nezmožni vse o pravem času plačevati, ampak tudi v trgih, kjer je tržanom podučitelj vse premalo ter hočejo poterjenega učitelja imeti. Vem iz zanesljivega vira, da je moral podučitelj v znamenitem trgu blizo Savine deset gold. od svojega plačila pustiti, da je vsaj nekaj dobil. Ali ni to vnebovpijoč greh? Podučitelja ne morejo dostojno in redno plačevati, kako pa bodo učitelja, posebno če je sirota oženjen in ga je Bog z družino obdaril? Res omilovati moramo učitelje v tej zadevi, zlasti po učitelje, ker jih vrh tega nadzorništvo še tolikokrat prestavlja! Vsakdo ve, kako slabo so plačani, in žalostna resnica je, da marsikteri še 30 gld. na leto nima! To še za obleko ni zadosti; kako bo vedno culizo vezal in jo po svetu nosil? Poznamo nekega podučitelja, ki služi še le šterto leto, pa je bil že petkrat prestavljen; vemo pa tudi, da si tega nikakor ni zaslužil. Kdo mu bo povrnil stroške, kterih se gotovo dosti nabere? Pri takih razmerah se pač moramo čuditi, da so se naše šole že na sedanjo stopnjo povzdignile. — Pri prestavljanju naj bi se ne poslušale samo prenapete glave, marveč se tehtno prevdarjalo, je li to na korist šoli in učitelju.

Radovedni smo, kaj in kako je bilo prav za prav sè šolo v laškem trgu, in kar zadeva premembo ondašnje podučiteljske službe. Da bi se tamošnji dopisnik le kmali oglašil in nam to reč na tanko razjasnil, kakor je objubil. „Tagespošta“ je sicer že dovolj pisarila o tem, pa prigovor pravi: „Kdor laž govori, mu verjeti ni!“

Novo mesto 6. maja. Dr. —s. (Čitalničina beseda. Volitev za mestni odbor.) V nedeljo 6. maja je zbrala zopet „beseda“ v naši čitalnici lepo množico ljudi. Vrli naši pevci so pričeli sè zborom „Triglav“, kateri je sploh zelo dopadel.

Temu je sledil samospev Vilharjev „Moje jutro“, kterege je gospa O . . . tako ginljivo pela, da je bila živo pohvaljena.

Ravno tako je donelo od vseh strani „živio“ in „dobro“, ko je igral čitalničin pevovodja gosp. Kraus varijacijo po nekem znanem stavu (téma) na goslih. Tudi samospev gospoda Henrika N. . . „Slavjanom“ in čveterospev „Plave oči“ bila sta z veliko radostjo sprejeta.

Potem pa so nam predstavljali naši igralci šaloigro „Servus Petelinček“. Ta igra je bila vsem pričujočim prav po godu.

Po končani besedi se je počel sukati mladi svet prav veselo po godbi mestne straže; in tako je ta beseda, kakor upamo, zadostila vsem nasočim. — Konečno naj še omenimo, da so tudi tukajšnji rodoljubi veseli vspeha srenjskih volitev v Ljubljani, torej ne dvomimo, da se bodo volilci v našem mestu pri volitvah srenjskih, ki so že blizo, ravno tako možato obnašali in nam popolnoma sposobne rojake izvolili. Na noge tedaj, rojaci!

Iz Istre. S. (Žalostne reči. Opomin!) Naj vam tudi jaz kaj pišem. Res slabo, prav slabo je pri nas. Obiskujejo nas zaporedoma vse mogoče nadloge, tako da so nekteri kraji kaj zelo omilovanja in miloščine vredni in potrebni. Zdaj nam pa še žugajo vojskine homatije in druge nevarnosti, ki Primorce že tako bolj zadevajo, kakor druge od morja bolj oddaljene stanovnike. Pa to me še ne boli tolikanj, — boli me le to v dno žalostnega serca, da se jih v Istri tako malo svoje slovenske (slovanske) narodnosti zaveda, da je vse nekako mlačno ali mertvo. Ali se je po tem takem čuditi, če sovražnik hodi in pridno ljuliko seje? Tu so vam namreč slovenski in slovanski časniki redki kot bele vrane, — narajmaš pa semtjese Slovanom sovražne liste, n. pr. obe „Pressi“, „Fr. Blatt“, „Triester Ztg.“ itd. Čudom se čudim, kako je to mogoče in marsikteri bo z glavo majal in rekel, da ni res. Ali to je, žalibog, gola resnica, se ve da ne pri vseh, česar tudi ne terdim. Za denar je res terda, ali če si more naša gospoda drage in nam sovražne časnike naročevati in jih tako podpirati, mislil bi človek, da so jej domači prvi in da si le zarad tega naroča tujih, da bi kaj več zvedela. Ali nič manj ko to! Poznam take gospode, ki še slovenskih časnikov po imenu ne poznajo. Slišal sem, da je nektere poreški škof dobro zavolj tega okregal. Jaz sem priprost človek, pa si vendar deržim par listov, in si mislim, če že v mirnih časih nič ne kažemo rodoljuba, kaj še le bo, ako nastane vojska, strašna in dolga vojska, ki bo toliko žertev od nas zahtevala? Domovina, domača reč nam bodi pred vsem najljubša, ž njo delimo veselje in žalost, zanjo živimo in umrmo! Majhna je sicer in revna, ali vju načimo se in pokažimo svetu, da nam je vendar ona najdraža reč!

V Kanalu 10. maja. (Veselica. Naš župan in slov. uradovanje). Pretečeno sredo imeli smo tukaj v našem trgu neko nenavadno veselico. Goriški dijaki so nas obiskali ter napravili v tukajšnji gostivnici slovensko besedo — prvo v Kanalu, h kateri so dan popred vse domoljube

povabili. Veselica se je začela s primernim ogovorom, ki ga je g. J. O b l a k, osmošolec, izverstno govoril. Deklamovala sta za njim še dva druga gospoda vsak svojo deklamacijo prav dobro; po tem se je pavestilo petje, v katerem so došli gosti popolnoma izurjenost pokazali ter prepevali sami pa tudi z domačimi pevci skupaj razne čveterospeve tako, da so neprenehoma slavain živio-klici doneli. Pri tej veselici imeli smo se prav dobro; poslušalcev sicer ni bilo veliko, pa kar jih je bilo, bili so vsi jako navdušeni. Bog daj, da bi nas prišli goriški dijaki se večkrat obiskat in pa kmali! —

Ravno tistega dne so imeli tudi naši srenjski možje v tukajšnji srenjski uradnji sejo, pri kateri je eden v imenu mnogo družih občno častitega gospoda župana prosil, da bi se jim slovenski dopisi pošiljali, kar je omenjeni gospod župan tudi dovolil, rekši da se bode prihodnjč, kar je le mogoče, slovensko pisalo. Slava tedaj našemu častitemu gospodu županu! Z.

Ptuje dežele.

Vsa srednja Evropa stoji po koncu, obožena od nog do glave. Vse je kakor na škerpcih postavljeno, in skorej da bi bil velik čudež, če bi strašno napete strune ne popokale. Zelimo res iz celega serca miru, ali kaj pomaga v taci okoliščinah nanj misliti, ker nihče noče jenjati in se leše čaka, kje bo prva puška počila. Pred nekaj časom se je reklo, da se to zgodi na Laškem, zdaj pa se štrna tako mede, da se bode vojska najberže vnela kje gori na Nemškem. Res tudi že pišejo pruski listi, da se je treba Prusom podvizati in sovražnike prehiteti, in da ne kaže več z avstrijsko vlado pogovarjati se. Po vsaki ceni hočejo tedaj vojsko. Bismark bo tudi nemško zvezo z mečem razderl. Zdaj napleta Hanoveransko, ker se oroža in noče več plesati, kakor on poje. Rešenje se tedaj postavlja na bodala!

Zmiraj bolj se kaže, da Francoska ne bo „neutralna“ in da špekulira pri nemških homatijah svoje meje do Rajne raztegniti. General Canrobert je neki rekel, da bodo ondi le stražo zmenjali.

Gerški admiral Bulgaris je one dni odšel po turških pokrajinah Gerke podkurjat.

Italijani se na vso moč na pot v Benško pripravljajo; radi pa bi tudi neki videli, če bi jim Avstrija to deželo meni nič tebi nič prepustila, — potlej bi ne bilo vojske!

Lord Clarendon je ponujal mir po svetu, ali zastonj, ker njegovi sveti niso nikjer uslišani bili!

Razne novice.

* V Terstu je umrl oni dan primorski deželni zdravstveni svetnik, g. dr. Konstantin Š r o t t, v 58. letu svoje starosti. Naj v miru počiva, blagi mož!

* (Čudna stava!) Nek amerikkansk poslanec, z imenom Wilson v državi Connecticut, stavl je s svojim černim brivcem, da bode pri bodoči volitvi demokrat radikalca zmagal in za zastopnika izvoljen. Kdor stavo zgubi, bode drugemu na mestnem tergu čevlje osnažil. Dan volitve pride, izvoli se radikalec in Wilson, velik prijatelj Johnsonov, zgubi stavo. Moral je tedaj, kakor je bilo izgovorjeno, svojemu brivcu na velikem tergu vpričo obilne množice čevlje snažiti. Po dokončanem delu pa se vzdigne ter pravi začudeni množici: „Kaj, ali je nisem prav zadel, ko sem rekel, da, če bode radikalec izvoljen, morali bodo beli černcem čevlje snažiti? Glejte, kako hitro se je moje

prerokovanje spolnilo.“ Množica se smeje in hitro se proda snaživno orodje za 3 tolarje.

* Mesto London šteje neki zdaj 3 milij. 54.940 stanovnikov.

* Da Dunaju se jih je meseca aprila umorilo 20 moških in 6 žensk, umoriti hotlo pa 26 m. in 25 ž. Umorjeni so bili 4 moški in 2 ženski, ubiti pa 3 moški. Poškodovalo se jih je na roci ali nogi 16 m. in 7 ž., na nagloma pa umerlo vseh skupaj 54. — Zares žalostno sporočilo!

* V Mehiki je bilo v 7 mesecih 122 bojev, l. 1865 pa vseh skupaj 322, tedaj skorej vsak dan eden!

* 5. del Gerbčeve „Lire Sionske“ je prišel pred nekimi dnevi na svitlo. — Kdor si želi naročiti „Liro“, more dobiti še vse dozdanje liste.

* Svetli knezoškof ljublanski so predsedstvo v konsistoriji, kedar obravnava šolske zadeve, za stalno prečast. generalvikarju in stolnemu proštu g. Anton Kosu izročili.

* C. k. kranjska deželna vlada je dovolila, da sme prihodnje leto 1867 v Ljubljani biti razstava kmetijskih pridelkov in obertnijskih in rokodelskih izdelkov, ktera bode zraven kranjskega blaga obsegala tudi štajersko, koroško, primorsko in hervaško. V ta namen se voli poseben razstavin odbor, ki bode vse ravnal. — Za letos se taka razstava namerja v Gradcu, ako se po vojski ne razdere vse.

* 25. aprila je bila pri celjske sodniji slovenska obravnava. Dr. Serneč je zatožence v slovenskem 5 ceterti ure dolgem govoru kaj jederno in zdatno branil, in tako očitno pokazal, da je slov. jezik res že — na vsako stran — goden. Slava!

Duhovske zadeve.

Ljubljanska škof: G. Ign. Mali gre za kapl. v Šentjuri, g. A. Jakič v Polje, g. Jan. Zagoda v Doberniče in g. Mih. Bogolin na Trato.

Kerška škofija: G. Anton Oblak je dobil faro Kokovo, g. Juri Traven pa eksposituro Rabel.

Žitna cena.

v	pšenice		reži		ječmena		ovsa		turšice	
	gld.	k.	gld.	k.	gld.	k.	gld.	k.	gld.	k.
Mariboru	4	10	3	35	2	30	1	65	2	50
Celju	3	90	2	70	2	60	1	65	2	75
Ptujem	3	65	2	60	2	—	1	10	2	30
Ljubljani	4	31	3	15	2	62	2	22	2	87
Kranju	4	15	3	10	—	—	1	50	2	60
Novemestu	4	10	2	60	2	40	1	50	2	40
Gorici	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Celovcu (g)	6	18	5	2	3	50	2	85	4	40
Terbižu (g)	7	—	6	—	4	62	3	80	4	55
Varaždinu	3	54	2	62	1	80	1	33	2	16
Reki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sisku	3	40	—	—	2	84	—	—	2	78

Loterija.

Gradec: 88 42 19 49 74.

Prihodnje srečkanje je 24. maja 1866.

Dunajska borsa 14. maja 1866.

5% metalike	52.65
5% nacional	57.75
1860 derž. posoj	68.10
Bankine akcije	659.—
Kreditne „	123.10
London	131.—
Novi zlati	6.33
Srebro	131.50